

begl. 2

JAARVERSLAG van de Secretaris over het jaar 1948.

Het was een veelbelovend begin, toen in de namiddag van Zaterdag 24 Januari 1948 in de stampvolle salon van Bellevue in Amsterdam de voorzitter der vergadering, Mr. D.U. Stikker, mededeelde, dat in een die ochtend gehouden algemene vergadering van de Partij van de Vrijheid besloten was tot wijziging van de naam, tot het aanvaarden van een nieuw programma van beginselen en van enkele reglementswijzigingen, waardoor gelijk reeds enige tijd tevoren het Comité tot voorbereiding van de oprichting van een democratische volkspartij besloten had, samenwerking in de nieuwe partij mogelijk geworden was, zodat de spreker tot zijn vreugde kon constateren, dat de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie was geboren, welke mededeling door de vergadering met een langdurig applaus werd begroet.

Het was een veelbelovend begin, omdat door de totstandkoming van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie de politiek-vrijzinnigen in Nederland na een scheiding van schier vijftig jaren weder in één partij verenigd waren. Dank zij de besprekingen, welke Mr. Stikker, als voorzitter van de Partij van de Vrijheid en Mr. Oud, als voorzitter van het Comité tot voorbereiding van de oprichting van een democratische volkspartij, hadden gevoerd, waarvoor, naar thans wel mag worden enthuld, Mr. van der Mandele de weg had bereid, is de hereniging van alle liberaal denkenden in Nederland mogelijk geworden en uit het enthousiasme, waarmede de redevoeringen van beiden die middag door de vergadering werden ontvangen, bleek, dat hiermede aan een lang gekoesterde wens van velen was voldaan.

Tot leden van het Hoofdbestuur werden door de vergadering bij acclamatie benoemd:

Mr. D.U. Stikker, voorzitter, Mr. P.J. Oud, onder-voorzitter, J.L. Pierson Azn., penningmeester, Mevr. Mr. E.A.J. Scheltema-Conradi, J.M.F.A. van Dijk, J.J.G.S. Paikena, Mr. H. van Riel, leden van het Magelijks Bestuur; Ir. J. Baas, H.B. Berghuys, R.Th.J. de Cavellier, Mr. P.W.J.H. Cort van der Linden, D.W. Dettmeijer, Ir. A.J. Ingel, Mevr. S.A.Th. Goudswaard-Knipscheer, F.H. Holzmüller, Prof. Mr. E.H. s'Jacob, J. Krooshof, Prof. Mr. J. Lindeboom, Mr. K.P. v.d. Mandele, G. Ritmeester, L. Spaanderman, Mevr. C. Stenler-Tjaden, Ir. M.J. Stoel Feuerstein, Ir. A. Voot en Dr. M.P. Vrij.

Aangezien binnen het halfjaar de ontbinding der Staten-Generaal te verwachten was, moest met koortsachtige ijver en bekwame spoed aan de opbouw van de nieuwe partij gewerkt worden, hetgeen vergemakkelijkt werd, doordat het bestaande secretariaat van de Partij van de Vrijheid in zijn geheel naar de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie overging. In de afdelingen en de Centrales werden de besturen, hetzij nieuw samengesteld, hetzij aangevuld en met de voorbereiding van het verkiezingswerk werd voortgegaan op de reeds door de Partij van de Vrijheid ingeslagen weg, daar ook het Verkiezingsreglement van de Partij van de Vrijheid vrijwel ongewijzigd door de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie was overgenomen.

Inmiddels waren door de Regering enkele ontwerpen van wet tot herziening van de Grondwet aanhangig gemaakt, waaronder één houdende bijzondere bepalingen nopens de overgang naar een nieuwe rechtsorde voor de in artikel 1 van de Grondwet genoemde grondgebieden. Dit ontwerp was voorbereid door een Staatscommissie, waarin Dr. S.E.B. Bierema en Prof. Mr. E.H. s'Jacob zitting

hadden gehad. Op 29 April werd dit wetsontwerp tot Grondwets-herziening door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen, waarbij de Kamerleden, die lid van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie waren, hun stem vóór het wetsontwerp uitbrachten.

Inmiddels had de Verkiezingsraad het besluit genomen om alleen de kieskringen 's-Hertogenbosch, Tilburg en Maastricht met een gelijklopende lijst te doen uitkomen, in alle kieskringen Mr. Oud als lijstaanvoerder te plaatsen en voorts in alle kieskringen dezelfde tien kandidaten in wisselende volgorde op de eerste plaatsen van de lijst te zetten.

In de Algemene Vergadering, welke op 14 en 15 Mei te Utrecht werd gehouden, werd dit besluit van de Verkiezingsraad besproken en met een enkele wijziging op een ondergeschikt punt bekrachtigd. In deze vergadering werd tevens het Verkiezingsmanifest vastgesteld, terwijl de aan de beurt van aftreding zijnde leden van het Dagelijks Bestuur en het Hoofdbestuur allen werden herkozen. Bij de behandeling van het Verkiezingsmanifest werd uitvoerig gesproken over de Indonesische kwestie en over het stemmen van de Tweede-Kamerfractie vóór het zoeven genoemde ontwerp tot Grondwetswijziging. Uit het feit, dat de vergadering de Tweede-Kamerleden, die voor het ontwerp gestemd hadden, wederom op de eerste plaatsen van de kandidatenlijsten heeft gezet, mocht worden opgemaakt, dat de Algemene Vergadering zich met deze houding kon verenigen.

Kadat de ontwerpen tot Grondwetswijziging op 26 Mei ook door de Eerste Kamer waren aangenomen, werd het besluit tot ontbinding der Staten-Generaal afgekondigd en als dag der stemming bepaald 7 Juli voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer en 8 Juli voor die van de leden van de Eerste Kamer.

Met spanning werd de dag der stemming verbeid. De Propagandacommissie had in een Campagneboek aan de afdelingen bekend gemaakt, op welke wijze de propaganda gevoerd zou worden, welk schema ook is uitgevoerd, terwijl alom in den lande verkiezingsvergaderingen belegd werden, waarop onze kandidaten en andere sprekers de beginselen van onze Partij en haar standpunt ten aanzien van actuele vraagstukken uiteenzetten. Een woord van dank aan al degenen, die zich in deze tijd vaak avond in, avond uit en soms meermalen op één dag beschikbaar hebben gesteld om een zo groot mogelijk aantal stemmen voor onze Partij te winnen, en ook voor al de bestuursleden en leden van afdelingen, die zich moeite getroost hebben om in woord en geschrift de kiezers voor te lichten, mag in dit verslag niet achterwege blijven. Helaas is het aantal van hen, die zich voor het verkiezingswerk beschikbaar stellen, in onze Partij veel te gering, waardoor een te grote last gelegd wordt op hen, die dit wel doen. Een klein beetje meer sociaal besef zou ook op dit punt wenselijk zijn.

De avond van 7 Juli zal ons ongetwijfeld lang in herinnering blijven. Met grote vreugde werden achtereenvolgens de uitslagen der Kamerverkiezing in de verschillende gemeenten en uiteindelijk in de verschillende kieskringen ontvangen. Totdat in de vroege ochtend van de 8ste Juli de voorlopige uitslag van het gehele land bekend werd.

De Volkspartij voor Vrijheid en Democratie had 391.908 stemmen op haar lijsten verenigd, hetgeen neerkomt op een percentage van 7,9 van het aantal geldig uitgebrachte stemmen. In 1946 verkreeg de Partij van de Vrijheid 305.237 stemmen, hetgeen 6,4 % uitmaakte. De V.V.D. verkreeg in de nieuwe Tweede Kamer 8 zetels

tegen 6 in de oude, en was de enige partij, die 2 zetels winst boekte. Met Mr. Oud deden hun intrede in de nieuwe Kamer Mevrouw Fortanier-de Wit, en de heren Cornelissen, den Hartog, Korthals, Ritmeester, Vonk en Zegering Hadders.

In tegenstelling met de verkiezing voor leden van de Tweede Kamer bracht die voor leden van de Eerste Kamer in het geheel geen spanning teweeg, omdat het kiezerscorps daarvoor, de Provinciale Staten, geen wijziging had ondergaan en men dus tevoren de uitslag kon voorzien. De aftredende leden van onze Partij Prof. Mr. A. N. Molenaar, Mr. D. U. Stikker en R. Zegering Hadders werden herkozen. Deze laatste bedankte in verband met zijn benoeming tot lid van de Tweede Kamer voor het Eerste-Kamerlidmaatschap en in zijn plaats werd Dr. S. E. B. Biereema gekozen verklaard.

Met de vaststelling van de uitslag van de Kamerverkiezingen was de spanning uit het politieke leven echter niet geweken, integendeel, deze nam daarna in hevigheid toe. Het Kabinet-Beel toch had op de dag der stemming aan Hkz. de Regentes zijn ontslag aangeboden, zodat in verband met de uitslag der verkiezingen een nieuw Kabinet geformeerd moest worden. De opdracht daartoe werd in eerste instantie wederom gegeven aan Mr. Beel, die in eerste aanleg een poging deed tot formatie van een parlementair Kabinet, steunende op vier partijen, de K.V.P., de P.v.d.A., de C.H.U. en de V.V.D., die tezamen 76 zetels in de Tweede Kamer en 39 zetels in de Eerste Kamer bezetten, een meerderheid ruimschoots voldoende om ook de aanvaarding van de ontwerpen tot Grondwetsherziening in tweede lezing te waarborgen. Deze poging echter mislukte, omdat de P.v.d.A. haar medewerking aan de samenstelling van een dergelijk parlementair Kabinet niet wilde verlenen. Hierna deed Mr. Beel een poging in andere richting en trachtte een Kabinet samen te stellen, dat parlementair zou zijn ten aanzien van de Indonesische kwestie, doch overigens als niet-parlementair beschouwd zou moeten worden. Deze constructie was weinig duidelijk en gaf tot veel verwarring aanleiding, aan welke verwarring een einde kwam door een redevoering in de Tweede Kamer van onze nieuwe fractieleider Mr. Oud over een regeling van werkzaamheden. Deze was de laatste druppel, die de emmer deed overlopen en Mr. Beel spoedde zich naar Soestdijk om aan de Regentes mededeling te doen, dat hij in zijn eigen poging tot Kabinetsformatie niet geslaagd was.

Hierna werd een opdracht tot vorming van een Kabinet verstrekt aan de voorzitter van de Tweede Kamer, Mr. J. R. H. van Schaik. Van den aanvang af nam deze geen contact op met fracties, maar uitsluitend met personen. De Partij van de Arbeid had als haar standpunt te kennen gegeven, dat zij wel in een Ministerie wilde zitting nemen met een prominente figuur uit de V.V.D. op een niet-prominente plaats, of met een niet-prominente figuur uit de V.V.D. op een prominente plaats. De heer van Schaik nam contact op met Mr. Stikker en bood deze het Ministerie van Waterstaat aan. Na enig beraad en overleg wees Mr. Stikker dit aanbod van de hand, waarbij hij opmerkte, dat hij van het bier naar het water een degradatie vond. Nadat daarna was medegedeeld, dat het Ministerie van Justitie beschikbaar was voor iemand uit de V.V.D., doch ook dit denkbeeld bij ons geen instemming vond, werd door de Kabinetsformateur tenslotte Mr. Stikker aangezocht om zich te belasten met het beheer van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, wolk aanbod door Mr. Stikker werd geaccepteerd, waarna het tegenwoordige Ministerie na een maand van moeizame onderhandelingen tot stand is gekomen.

Wegens zijn benoeming tot Minister van Buitenlandse Zaken moest Mr. Stikker het lidmaatschap van de Eerste Kamer der Staten-Generaal neerleggen en werd in zijn plaats benoemd verklaard Mr. W.C. Wendelaar.

De maand Augustus was toen bijna ten einde. Op de laatste dag van die maand echter deed H.M. Koningin Wilhelmina afstand van de troon en werd opgevolgd door Koningin Juliana, die op 6 September in de Nieuwe Kerk te Amsterdam in een openbare en verenigde vergadering van de Staten-Generaal werd ingehuldigd.

De aanvaarding van het ministerschap van Buitenlandse Zaken noopte Mr. Stikker niet alleen zijn lidmaatschap van de Eerste Kamer neer te leggen, doch ook het voorzitterschap van onze Partij. Overeenkomstig het advies van de Partijraad besloot het Hoofdbestuur de vervulling van het voorzitterschap van onze Partij tot de eerstvolgende Algemene Vergadering te doen waarnemen door de onder-voorzitter Mr. P.J. Oud.

Dit uittreden van Mr. Stikker was niet de enige wijziging, die in de samenstelling van het Hoofdbestuur in het Verslagjaar plaats had, want ook de heer J.J.G.S. Falkena bedankte als lid van het Dag. Bestuur, terwijl het Hoofdbestuur zich verder de heer F.H. Holzmüller te Alkmaar door de dood zag ontvallen.

Buiten het Hoofdbestuur verloor de Partij door de dood nog enkele vooraanstaande partijgenoten, van wie ik hier noemde heren A.P. Reichman, voorzitter van de afdeling en lid van de Gemeenteraad te Steenderen, J.L.M. Swaab, voorzitter van de afdeling Haarden/Huizen en Mr. M.H. de Boer te Utrecht, lid van de Commissie voor de Reglementen, vroeger waarnemend-voorzitter van de Liberale Staatspartij en jarenlang lid van het Hoofdbestuur, in welke functies hij voor de liberale beginselen onschatbare verdiensten heeft gehad.

November
Op 3 October was het 100 jaar geleden, dat de Grondwet van 1848, het werk voornamelijk van de liberale staatsman Prof. J.R. Thorbecke, en de grondslag van onze democratische staatsinrichting, werd afgekondigd. Onze Partij herdacht de figuur van Thorbecke in een druk bezochte openbare bijeenkomst te 's-Gravenhage, waar de heren Mr. P.J. Oud, Dr. K.H. Boersema en Prof. Mr. G. de Grooth hem schetsten als staatsman, als idealist en als professor.

Door de aanvaarding van de ontwerpen tot Grondwetsherziening in tweede lezing door de beide Kamers der Staten-Generaal werd aan de Grondwet een nieuw hoofdstuk toegevoegd, maar onze tegenwoordige Grondwet is en blijft nog altijd de Grondwet van Thorbecke.

Heb ik U hiervoren mogen wijzen op het succes, dat de Partij -na het hoopvolle begin- op staatkundig terrein mocht bereiken, ook op organisatorisch gebied mag de Partij met voldoening op het jaar 1948 terugzien, hoewel hier de zwarte bladzijden niet ontbreken. Reeds kort na de oprichting, immers reeds op 1 April, verscheen in plaats van "Vrij" het nieuwe weekblad van de V.V.D. "Vrijheid en Democratie" onder een nieuwe redactie, waarvan de heer E.A. Korthals, voorzitter en Mr. E. Elias secretaris werd. Ongetwijfeld heeft de verschijning van dit nieuwe weekblad mede bijgedragen tot het succes bij de verkiezingen. Te betreuren valt echter, dat nog te weinig leden van de Partij dit blad geregeld lezen. Aan het einde van het jaar werd een actie op touw gezet om duizend nieuwe abonne's te werven voor ons weekblad, waardoor de mogelijkheid kon worden geschapen het blad geregeld met 12 pagina's te doen

uitkomen. Duizend nieuwe abonné's: dat betekende gemiddeld 4 par afdeling. Het spijt ons te moeten constateren, dat deze actie als mislukt moet worden beschouwd; immers het aantal nieuwe abonné's bleef nog beneden de helft van het nodige duizendtal en werd genivelleerd door een even groot aantal bedankjes aan het einde van het jaar. Toch is uitbreiding van het blad tot 12 pagina's noodzakelijk, wil het "voor olok wat wils" bieden en voldoende aandacht kunnen besteden aan onderwerpen, die de landbouw, de middenstand, de arbeiders en andere groepen belang inboezemen. Vier nieuwe abonné's per afdeling was toch niet te veel gevraagd!

Bedroeg einde 1947 het aantal afdelingen van de Partij van de Vrijheid, die alle zijn overgegaan naar de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, 246, aan het einde van Verloofjaar bedroeg het aantal afdelingen van de V.V.D. 273. Dit is inderdaad een goede vooruitgang, maar toch nog te weinig, wanneer men bedenkt, dat Nederland meer dan 1000 gemeenten telt.

Nieuwe afdelingen worden opgericht in Achtmarspelen, Anna Paulowna, Franeker, Gieterveen, Hardegarijff, Marlingen, Heenvliet, 's-Heer Arendskerke, Kruiningen/Hansweert, Mijnsheerenland, Ooststellingwerf, Roldo, Ruinerwold, Stedum, Stiens, Ten Boer, Twisk, Ulrum, Valtharmond, Vries, Wemeldinge, Wieringen, Winkel, Zuidlaren en Zijpe.

De volgende correspondentschappen werden omgezet in afdelingen: Bergambacht, Bergen, Castricum/limmen, Finsterwolde, 's-Hertogenbosch, Hoogwoud, Neede, Oldaboorn, Oosthuizen, Purmerend, Schagen, Texel en Tilburg. Opgheven werdende afdelingen: Ter Aar, Den Bommel, Oostburg en IJsselmonde, terwijl de afdelingen Ammerstol, Barneveld, Goudswaard, Haaksbergen, Leiderdorp/Zoeterwoude, Scherpenzeel, Terneuzen en Zolhem omgezet werden in correspondentschappen.

Volgens de laatstbekende gegevens -slechts 96 van de 273 afdelingen zonden vóór 1 April hun ledental bij het Algemeen Secretariaat in- bedroeg het aantal leden der Partij op 1 Januari 1949: 20.675, waaronder 34 algemene leden. Van 41 afdelingen ontbreekt elke opgave. Het ledental dier 41 afdelingen wordt door ons geschat op 1500, zodat aangenomen mag worden, dat de Partij 22.175 leden telt. Wanneer men hiermede vergelijkt het aantal behaalde stemmen bij de Tweede-Kamerverkiezing 391.903 blijkt, dat slechts ruim 5 % van het aantal kiezers in de Partij georganiseerd is. Dit mag men gerust een schande noemen. Over het algemeen zijn 10 tot 15 % van de kiezers in de politieke partijen georganiseerd, doch bij ons is het slechts 5 %. Aan deze wanverhouding dient met alle macht zo spoedig mogelijk een einde te komen, en de aandacht van afdelingen en Centrale besturen wordt op dit bedroevende feit gevestigd, teneinde hierin zo spoedig mogelijk verbetering te brengen.

De Algemene Vergadering kwam twee maal bijeen -op 24 Januari en op 14/15 Mei; de Partijraad vergaderde drie maal. Op 5 Maart werd te Utrecht de organisatie van de Partij en de actie voor de komende verkiezingen, zomede het rapport van de Commissie tot het vormen van een Jongerenorganisatie besproken. Op 18 Augustus werd in Den Haag het verloop van de Kabinetsformatie en het in te nemen standpunt inzake de tweede lezing van de Grondwetsherziening besproken, terwijl tevens advies werd uitgebracht over de vervulling van het voorzitterschap. Tenslotte kwam de Partijraad op 18 December te Utrecht bijeen om het gevoerde beleid ten aanzien van Indië te bespreken.

Het Hoofdbestuur vergaderde zeven maal, terwijl het Dagelijks

Bestuur herhaaldelijk bijeenkwam om de lopende zaken te behandelen en het verdere werk van de Partij voor te bereiden.

Op 1 en 2 Mei werd in de School van Wijsbegeerte te Amersfoort een goed bezochte sprekersconferentie belegd, waar Prof. Lindeboom, Mr. Oud, Mr. Vonk, Mr. Stikker en de heer Ritmeester inleidingen hielden, die tot een vaak levendige bespreking aanleiding gaven. De geest, die op deze conferentie heerste heeft ongetwijfeld bijgedragen tot het succes der verkiezingen, omdat allen, die deze conferentie hebben bijgewoond zich daardoor gestrekt hebben gevoeld om alom in den lande de beginselen der Partij en haar doelstellingen te propageren. Tevens bleek op deze conferentie, dat er tussen de leden van de Partij, onverschillig uit welke hoek ze afkomstig waren, een grote eenheid en een groot enthousiasme voor de toekomst bestond.

Voorts werden nog op 13 Maart te Utrecht en op 6 November te Amersfoort centrale kaderbijeenkomsten gehouden, die beide zeer geslaagd waren. De heren Korthals en Molenaar hebben zich hiervoor zeer veel moeite getroost, maar het werk van de kaders in de afdelingen is nog lang niet altijd bevredigend. Maatregelen worden overwogen om hierin verbetering te brengen.

Van de bestuande Commissies hebben in Verslagjaar de Onderwijscommissie, de Landbouwcommissie, de Commissie voor Buitenlandse Zaken, de Sociale Commissie en de Kunstcommissie haar werkzaamheden regelmatig voortgezet. Van hun adviezen, speciaal van die voor de voorbereiding van het werkprogramma, kon denkbaar gebruik gemaakt worden. Het meeste werk verzette uit den aard der zaak in het afgelopen jaar de Propagandacommissie. Bij de uitvoering van haar taak bleek, dat wrijving met andere partij-instanties niet te vermijden viel, waardoor het noodzakelijk zal zijn aard en samenstelling van deze commissie nader in beschouwing te nemen. Met de samenstelling van een Commissie van Economische Zaken werden moeilijkheden ondervonden, zodat deze commissie haar werkzaamheden nog niet is begonnen. Een Indische commissie ad hoc om te adviseren over de aanhangige Grondwetsherziening zag haar taak door de aanneming van de Grondwetsherziening in tweede lezing beëindigd, evenals de Metaphysische Commissie na de vaststelling van het Beginselprogramma. In het begin van het jaar werd een Middenstandscommissie ingesteld, die vrijwel geregeld maandelijks bijeenkwam en zeer nuttig werk heeft verricht, als gevolg waarvan tal van afdelingen plaatselijke middenstandscommissies hebben ingesteld.

Het veelbelovend begin heeft enkele beloften in vervulling doen gaan, maar in vrijzinnige kring blijkt men nog steeds het nut en de noodzaak van organisatie niet in te zien. Het aantal leden, het aantal lezers van ons weekblad is nog veel te gering. Wil onze hoop van 24 Januari 1948 in vervulling gaan, dan zal versterking van het besef, dat eendracht macht maakt en dat ieder vrijzinnige in den lande zijn steentje tot de bouw van een grote politiek-vrijzinnige partij zal hebben bij te dragen, nodig zijn. Eerst dan zal het mogelijk zijn, dat de stijgende lijn, die in 1948 zich gemanifesteerd heeft, in volgende jaren wordt doorgetrokken.

In 1949 wachten ons de verkiezingen voor de Gemeenteraden. Op dit ogenblik bedraagt in het gehele land het aantal Raadsleden, dat tot onze Partij behoort, 556, waarvan niet eens allen zijn aangesloten bij onze Vereniging van Staten- en Raadsleden. In het Verslagjaar heeft het bestuur van de Vereniging van Sta-

ten- en Raadsleden herhaaldelijk pogingen gedaan om hen tot aansluiting te bewegen, doch ook dit is slechts ten dele gelukt. Niettegenstaande alle moeite, welke het bestuur dier Vereniging zich heeft getroost, is het in verschillende delen van het land niet mogelijk gebleken deze Vereniging tot een bloeiend leven te brengen. Ook hier wreekt zich het gemis aan begrip voor de noodzaak van organisatie.

In overleg met de Vereniging van Staten- en Raadsleden stelde het Hoofdbestuur in December een commissie in tot voorbereiding van een ontwerp-gemeenteprogram van onze Partij en zo werd aan het einde van het Verslagjaar de grondslag gelegd voor het werk in het komende jaar, dat zich voor een groot deel concentreert om de gemeenteraadsverkiezingen.

Met de wens, dat deze een even gunstig resultaat mogen geven als dat van de Kamerverkiezingen in 1948, moge ik dit verslag besluiten.
